

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Статтю присвячено висвітленню основних концептуальних положень, на яких базується виховна система середніх навчальних закладів Великої Британії.

The article is devoted to describe the main concepts of pastoral care as the basis of secondary schools' educational system of Great Britain.

В усі часи виховання підростаючого покоління було і є однією з основних функцій суспільства, батьків та навчально-виховних закладів більшості країн світу. Як наслідок, на сучасному етапі всі розвинені країни світу, в тому числі й Україна, мають свою законодавчу базу, в якій окреслено мету та основні напрями виховання дітей різних вікових груп.

Виховна система будь-якої країни має свою розгалужену структуру, певні частини якої детально вивчали відомі вчені. Наприклад, проблеми виховання підростаючого покоління в нашій країні в різні історичні періоди висвітлено в роботах А.Макаренка, Г.Сковороди, В.Сухомлинського, К.Ушинського, а також І.Беха, Е.Бондаревської, О.Пруцакової, М.Стельмаховича, О.Сухомлинської та ін. Науковцями досліджувалися не лише різні аспекти вітчизняної виховної системи, а й інших країн. Метою таких досліджень був пошук шляхів удосконалення та покращення нашої виховної системи. Саме тому увагу вчених привертало, передусім, системи освіти і виховання високорозвинених країн світу, однією з яких є Велика Британія.

Різним аспектам освітньо-виховної системи цієї країни присвячено роботи В.Аранського, Н.Балацької, А.Барбариги, І.Кисельова, О.Локшини, М.Тадєєвої, Г.Тарасової та ін. Однак у них не знайшли достатнього відображення сучасні підходи до виховання молоді у навчальних закладах даної країни.

З огляду на це, а також виходячи з актуальності даної проблеми обрано мету даної публікації – висвітлення основних концептуальних положень, на яких базується виховна система середніх навчальних закладів Великої Британії.

Передусім зауважимо, що сьогодні система освіти Великої Британії спрямовує свої зусилля не лише на те, щоб підготувати високоосвічене та виховане покоління, а й на здійснення духовної опіки кожного учня.

Витоки останньої знаходимо у християнському та салезіанському періодах, де таку опіку пов'язували з іменем Ісуса – хорошого пастуха, діяльність якого вела до віри, а його шлях або методи, які він застосовував працюючи з молодими людьми, були дуже плодотворними [11]. Звідси її назва – пасторальна опіка.

Варто також звернути увагу на те, що в десятій главі Євангелія є притча, яка пояснює сутність пасторальної опіки. Зокрема там сказано: “Я – пастир добрий і знаю овець своїх, а вівці мої знають мене, як Отець знає мене, і я знаю Отця; і я віддаю своє життя за овець” (10: 14-15). Тобто Ісус начебто виступав у ролі пастуха, який знає своїх овець, називає їх за іменами, піклується про них, захищає від зловмисників та диких тварин, і врешті-решт готовий віддати своє життя заради них [11].

Виходячи із цього, як наголошує К.Трестон, можна вважати, що пасторальна опіка – це більше, ніж що-небудь, та є не чим іншим, як якістю любові; це любов, продемонстрована практичними, матеріальними способами; це любов, яка шукає молодь та створює для неї умови, в яких вона може зростати та виховуватись; це любов, яка спонукає піклуватися про молодих людей та стати частиною їхнього життя, плекати та підтримувати їх, допомагати їм розвинути у вірі, надії та любові. Пасторальна опіка охоплює все, що ми робимо, всіх оточуючих, пронизує кожен аспект освітньо-виховного процесу та впливає на нього, є відповідальністю цілого суспільства (зокрема вчителів, учнів та батьків) за наше майбутнє [там само].

Пасторальна опіка пронизувала діяльність церковних шкіл Великої Британії починаючи з їх виникнення. У цих школах пастори, піклуючись про своїх вихованців, намагалися розвинути у них найкращі людські якості. Однак, недивлячись на вищезазначене, сьогодні термін “пасторальна опіка” (“pastoral care”) вживається не в релігійному, а в загальновиховному сенсі. Це доводить вивчення англійської літератури, яка висвітлює питання освіти та виховання в середніх навчальних закладах Великої Британії. У ній досить часто зустрічається цей термін. Його використовують як при описуванні освітньої та шкільної систем, так і коли йдеться про функції класного керівника.

Щоб краще зрозуміти сутність названого терміна, зауважимо, що в перекладі з англійської “pastoral” – це пасторальний, пастуший, а “care” – опіка, піклування, увага [1]. Ураховуючи зазначене словосполучення “pastoral care”, на нашу думку, можна перекласти, як “пасторальна опіка”, “пасторальне піклування” або, можливо, “духовна опіка”, “піклування під наглядом” і т. ін. Це підтверджує також енциклопедія “Wikipedia – The Free Encyclopaedia”, де знаходимо пояснення, що “pastoral care” – це термін, який зазвичай використовується у практиці особистісного та соціального розвитку дітей, які знаходяться під наглядом учителів (вихователів). Він охоплює різноманітні аспекти, включаючи здоров’я, соціальне та моральне виховання, керівництво поведінкою та емоційну підтримку підростаючого покоління [13].

Сьогодні пасторальна опіка являє собою концепцію, яка виникла у Великій Британії, частково використовується в інших культурах, а найбільшого використання в своєму оригіналі набула в Австралії [2: 3].

Недостатньо помічена в попередні роки, широкого розповсюдження пасторальна опіка набула у Великій Британії наприкінці ХХ століття, коли і була законодавчо визнана та додана до освітньо-виховного процесу, як його серцевина. Це було зроблено у Законі про реформування освіти (Education Reform Act, 1988) та Національному навчально-виховному плані (National Curriculum). Закон наголосив, що шкільний навчально-виховний план повинен бути “збалансованим та мати хорошу базу”. Це сприятиме підвищенню духовного, морального, культурного, розумового та фізичного розвитку учнів у школі та соціумі, а також підготовці їх до дорослого життя [8: 4].

“Шкільна пасторальна опіка” (“School Pastoral Care”), як відзначив Л.Монахен у своїй книзі “Making School a Better Place” (“Зробимо школу кращим місцем”), – це словосполучення, яке має багато різних значень. Він подає наступне тлумачення даного словосполучення: шкільна пасторальна опіка – це системний підхід до освіти, ціль якого полягає в оцінці та розвитку молодшої людини на кожному освітньо-виховному рівні. Л.Монахен має на увазі запровадження такої шкільної політики, за умов якої всі структурні компоненти школи, всі ресурси, всі програми та всі процеси, які в ній відбуваються, спрямовуються на піклування про якість відносин між членами шкільної комуні, на підтримку розвитку кожної дитини, на підготовку її до дорослого життя [9].

З іншого боку пасторальна опіка також спрямована на допомогу школі у досягненні успіху. У цьому контексті вона передбачає підтримку учнів у навчанні, поведінці та розвитку, створення для них психологічного комфорту, надання допомоги у подоланні конкретних труднощів, які, можливо, відчувають деякі діти. Окрім того пасторальна опіка має на меті створення для всіх учнів, особливо для дівчат та членів етнічних меншин, однакових освітніх можливостей [5: 3]. Це тлумачення терміну “шкільна пасторальна опіка” доводить широту концепції, її багатогранність та охоплення нею всієї школи. Саме тому пасторальна опіка повинна досягатись через усі структури школи, її системи, відносини, якісне викладання, моніторинг домовленостей, додаткові навчально-виховні заходи та ідеали, на яких ґрунтується виховання [2: 5].

Як бачимо, дане тлумачення терміну вказує на необхідність урахування та дотримання вчителями основних положень концепції пасторальної опіки. Однак, як зауважує дослідник Р.Бест, значна частина з них цього не роблять, адже не розуміють сутності пасторальної опіки. Деякі вчителі вважають, що пасторальна опіка – це проведення

додаткових позакласних заходів зі своїми вихованцями або налагодження стосунків між різними групами, які мають відношення до школи (вчитель – учень, вчитель – вчитель, учень – учень, вчитель – батьки і т. ін.). З огляду на зазначене, Р.Бест наголошує, що пасторальна опіка – це концепція, а не вид діяльності і тому включає все вищезазначене [2].

У сучасній Великій Британії панує думка, що пасторальна опіка має обіймати центральне місце у роботі середньої школи, адже здійснення педагогічним колективом, а насамперед класним керівником, такої опіки допомагає учням найкраще використати шкільні роки, щоб пізнати та вдосконалити себе, сформувати особистісні якості [8: 1]. Виходячи із такого, С.Коулі робить висновок, що в середній школі класний керівник (у Великій Британії більшість учителів середньої школи, як і в Україні, одночасно виконують роль учителя-предметника та класного керівника) повинен відповідати за пасторальну опіку свого класу або групи (у середніх школах Великої Британії деякі великі класи можуть поділити на дві підгрупи та призначити в кожній з них окремого класного керівника). Тобто до його обов'язків належить також пасторальна опіка [4].

З метою підвищення ефективності пасторальної опіки, а також для того, щоб її цілі можна було пояснити та обговорити в шкільних колективах, членом організації “National Association for Pastoral Care in Education” (“Національна асоціація пасторальної опіки в освіті”) К.Лодж та співробітником Інституту освіти Лондонського університету К.Воткінсом було визначено вісім основних цілей, а саме:

1. *Забезпечення особистісного контакту з кожним учнем та таких відносин, які допомагають спілкуватися з дитиною, відчувати та розуміти її, оцінювати набутий нею досвід, прогнозувати та спрямовувати подальший розвиток.* У досягненні цієї цілі відповідальність у більшій мірі покладають на класного керівника, діяльність якого безпосередньо фокусується на спілкуванні з учнями, тоді як інші вчителі школи також піклуються про них.

2. *Забезпечення особистого контакту з батьками учнів, метою якого є “пізнання учнів” та “пізнання батьків”, ознайомлення з їхньою думкою щодо розвитку їхньої дитини.* Виокремлення такої цілі є закономірним, адже батьки здійснюють основний вплив на формування особистісних поглядів молодих людей, на їх навчання, життєвий вибір тощо. Тому школа через класного керівника повинна тісно співпрацювати з батьками. З цією метою слід проводити різноманітні заходи (наприклад, класні зустрічі), а не лише батьківські вечори (батьківські збори), оскільки останні навряд чи сприятимуть виникненню особистих контактів з батьками учнів.

3. *Контроль за розвитком кожного окремого учня та його навчальними досягненнями у розв'язанні різноманітних учбових задач.* Контроль передбачає наявність постійної перевірки різноманітних навчальних досягнень школярів та їх фіксацію в особистій документації кожного з них. Ця документація дозволяє отримати уявлення про розвиток учня, а також призначена для використання всіма вчителями та внесення ними додаткової інформації.

Якщо три вищезазначені цілі адекватно досягнуті, то створюється потужна стартова база для наступної центральної цілі.

4. *Надання підтримки та керівництва досягненнями учнів.* Це – ключовий процес, який чітко пов'язує пасторальну опіку з цілями школи. Це – ціль усієї школи, яка не може бути досягнута класними керівниками самостійно. Вона потребує скоординованого підходу керівництва школи до викладання вчителями навчальних предметів, проведення зборів учителів та класних керівників, запровадження спецкурсів для вчителів (наприклад: про піклування, про особистісно-соціальне навчання (PSE) та ін.).

5. *Надання колегам необхідної інформації про учнів, яка допоможе досягти більшого успіху у справі навчання підростаючого покоління.* Між класним керівником і вчителями-предметниками має бути постійний зворотний зв'язок, тобто передача відповідної інформації про особисті якості учнів, їх навчальні досягнення тощо, а інколи про групи (класи), їх успішність, виконання ними національного та шкільного учбового плану та ін.

6. Надання учням необхідної інформації щодо викладання й навчання, організації навчального процесу в школі тощо. У разі необхідності вчитель особисто або за допомогою більш компетентних у певних питаннях колег повинен надавати школярам інформацію, в якій вони відчують потребу.

7. Заохочення до піклування та дбайливого ставлення до оточуючого учнів навколишнього середовища, в межах якого вони розвиваються та можуть проявити свою ініціативу. Дана ціль призначена поєднати поняття піклування та порядок, оскільки в окремих середніх навчальних закладах Великої Британії, де учні мають погану поведінку, серед особливостей пасторальної опіки виявлено, на жаль, такі:

- основна ціль пасторальної опіки полягає в підвищенні учбових досягнень учнів;
- класні керівники подекуди не намагаються вирішити проблеми самотужки, а одразу звертаються з ними до керівництва школи;
- пасторальну опіку покладено лише на плечі класних керівників, до яких усі звертаються за порадами щодо їх учнів.

8. Співпраця з більш широкою освітньою, соціальною та громадською спільнотою для підтримки та розширення досвіду всіх учнів. Таку ціль виокремлено з огляду на те, що всі вищезазначені цілі навряд чи будуть ефективно досягнуті лише в стінах школи. Саме тому навчальним закладам необхідно створити ефективні зв'язки з різноманітними місцевими закладами та установами, де учні зможуть розвивати набуті в школі навички, отримають певний досвід тощо [3].

Якщо цілі пасторальної опіки в навчальному закладі не буде досягнуто, то задовольнити потреби учнів належним чином буде не можливо. Більш того у них (як і у вчителів) може виникнути демотивація. На цьому наголошує Дж.Раймонд у своїй книзі "Implementing Pastoral Care in Schools" ("Здійснення пасторальної опіки в школах") [10], де вона також подає так звану "спіраль демотивації", представлена на рис 1.

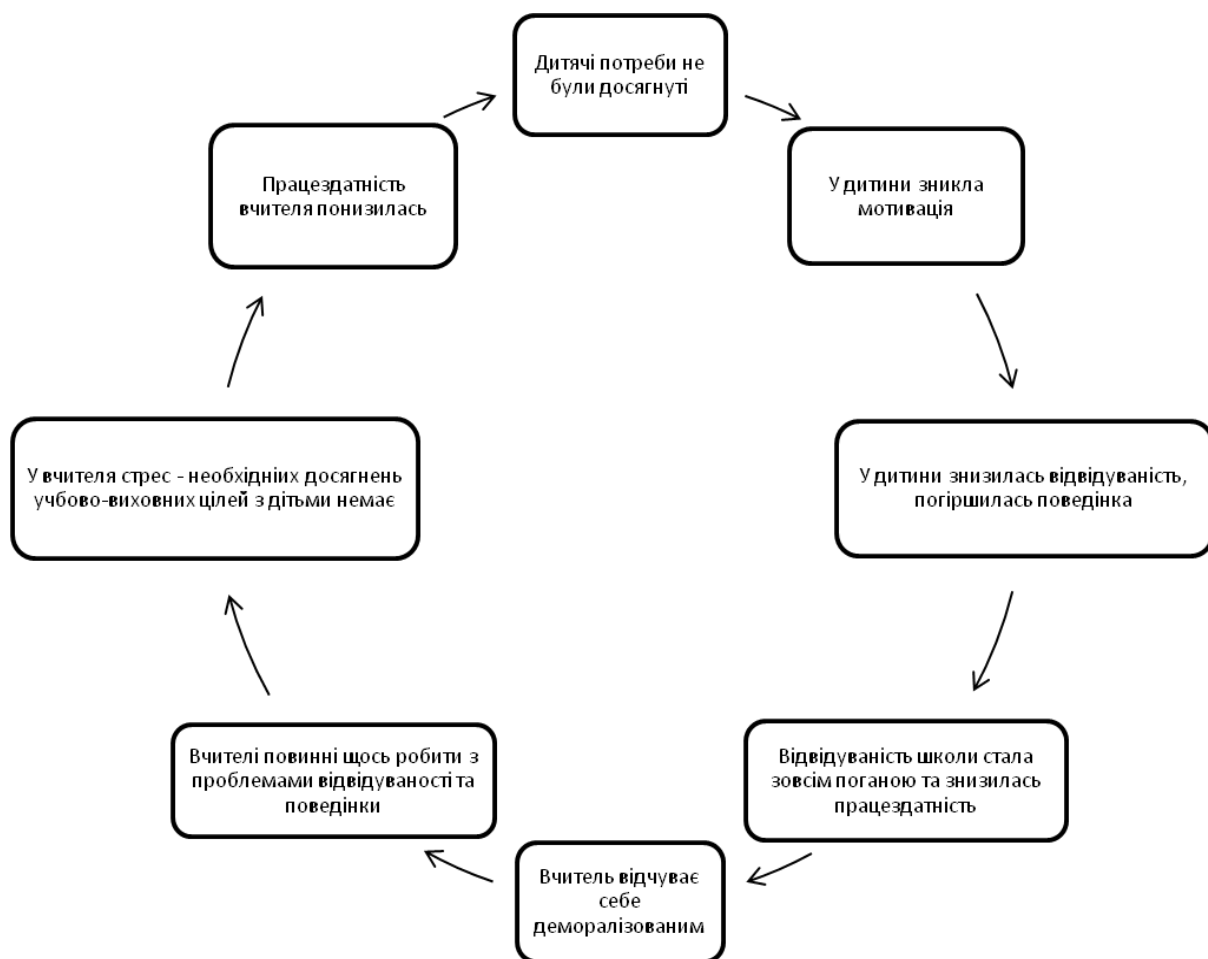

Рис. 1. Спіраль демотивації.

І навпаки, “проактивна”, ефективна пасторальна система (див. рис. 2), тісно пов’язана з академічною структурою школи може створити позитивний цикл академічного та соціального успіху, який веде до підвищення мотивації та високого морального рівня вчителів та учнів [7; 10].

Саме тому у Великій Британії створено спеціальну організацію “National Association for Pastoral Care in Education” (NAPCE), яка піклується про створення ефективної виховної системи в школах та підтримку класних керівників. Члени цієї організації випускають журнал “Pastoral Care in Education” (“Пасторальна опіка в освіті”), який школи-члени даної асоціації отримують безкоштовно, а також створили свій веб-сайт (<http://www.napce.org.uk>), де всі, кому це цікаво та необхідно, можуть отримати додаткову інформацію з даного питання.

Рис. 2. Принцип дії ефективної пасторальної системи.

Члени NAPCE К.Воткінс та К.Хол наголошують, що школи з ефективно налагодженою пасторальною системою мають значні переваги в організації навчально-виховної роботи, серед яких:

- особистісно-соціальний розвиток учнів (навчання, виховання, опанування курсом PSHE (“Особистісна, соціальна та здорова освіта/виховання”), тобто виконання всього шкільного навчально-виховного плану сприяє особистісно-соціальному розвитку учнів, надає їм можливість навчитись керувати різними ситуаціями, які можуть виникнути у школі та поза нею впродовж усього життя);
- навчальні та інші досягнення учнів (належним чином організоване класне керівництво та фокусування діяльності всієї школи на навчанні учнів підвищує їхню успішність, допомагає стати більш самостійними, позитивно відображається на їхньому емоційному стані (учні відчувають задоволення), виконанні ними шкільних обов’язків, дозволяє отримати високі показники під час проведення різних видів контролю (заліки, тести, екзамени);
- професійне задоволення та впевненість учителів (виконуючи роль класного керівника, вчителі вносять значний внесок в особистісно-соціальний розвиток учнів, що приносить їм професійне задоволення та впевненість у собі);
- здорова шкільна комуніта (наявність позитивних відносин та взаємозв’язків у шкільному колективі, а також між школою та різними соціальними та державними службами);
- зв’язок “школа – дім” (наявність позитивних відносин та взаємозв’язків між шкільним колективом і батьками учнів) [12].

Варто також зауважити, що останнім часом пасторальна опіка привертає увагу багатьох дослідників, які намагаються виділити її переваги, складові, чинники, на яких вона базується тощо.

Так, М.Грув – член факультету регіональних професійних досліджень австралійського університету “Edith Cowan University”, який вивчає особливості пасторальної опіки Великої Британії, виділив переваги пасторальної опіки. На його думку, таких переваг три. М.Грув називає їх трьома “R” (Relationships, Respect, Responsibility), а саме:

- наявність стосунків, відносин між людьми різного (однакового) віку, віросповідань та соціального положення;
- повага до людей та всього оточуючого;
- відповідальність за свої вчинки та майбутнє [6].

Окрім того, науковець наголошує, що для здійснення ефективної пасторальної опіки всі члени шкільного колективу повинні співпрацювати, а не перекладати відповідальність на плечі класного керівника. Він також звертає увагу на те, що хоч за останні 20 років досягнуто певного прогресу в даному питанні, але пасторальна опіка потребує подальшого вдосконалення та поліпшення [там само].

Двадцять складових пасторальної опіки виділяє освітянин К.Трестон. Вони є такими:

1. Шкільний мікроклімат.
2. Надання кожному можливостей для самореалізації.
3. Релаксація – наявність періодів спокою та міркувань.
4. Наявність спілкування.
5. Хороша комунікація.
6. Шкільне оточення.
7. Дитяча участь.
8. Лідерство.
9. Дисципліна.
10. Критичне ставлення до проблем.
11. Батьки та місцева громадськість.
12. Священик (капелан).

13. Спеціальні програми.
14. Табори, культурні заходи, екскурсії та спорт.
15. Шкільне керівництво та консультанти.
16. Структура та політика школи.
17. Екологічна свідомість.
18. Учбовий план пасторальної опіки.
19. Структура пасторальної опіки.
20. Інтеграція пасторальної опіки в шкільний учбово-виховний план [11].

К.Трестон виділяє також наступні важливі чинники, на яких базується пасторальна опіка, зокрема в середніх навчальних закладах Великої Британії:

- наявність безпечного, естетично приємного та привітного оточення (фізичного та емоційного);
- якісні взаємовідносини;
- наявність шкільних структур, які забезпечують належний навчально-виховний процес школи;
- підтримка та допомога учням у критичних ситуаціях;
- наявність професійного керівництва;
- справедливість, дисципліна та психологічний комфорт;
- готовність кожного вислуховувати інших;
- психологічне консультування;
- освітні програми, які стосуються життя та благополуччя дітей;
- якісне викладання та вивчення програм;
- якісні стосунки між викладачами та викладачами і учнями;
- готовність усіх до співпраці з вихованцями;
- взаємоповага [там само].

Таким чином, можна констатувати, що сучасні підходи до виховання підростаючого покоління в середніх навчальних закладах Великої Британії значною мірою пов'язані з упровадженням в практику їхньої роботи пасторальної опіки, яка є особистісно орієнтованою, пронизує кожен аспект життя школи і охоплює всі її структурні компоненти. Вона має чимало переваг, ознайомлення з якими переконує в необхідності проведення подальших досліджень, метою яких має стати виокремлення найбільш раціональних ідей та впровадження їх у практику роботи вітчизняної школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большой англо-русский словарь: Изд. 2-е, исправл. и доп. / Авт.-сост. Н.В. Адамчик. – Минск: Современ. литература, 1999. – 1168 с.
2. Best, Ron, Pastoral Care and Personal-Socheory, Continuum International Publishing Group, 2000. – 322 p.
3. Caroline Lodge (immediate past-Chair NAPCE) and Chris Watkins (University of London, Institute of Education), Governors and Pastoral Care, January 1997, at URL http://www.napce.org.uk/articles_free/Govenors%20and%20Pastoral%20Care.doc
4. Cowley, Sue, Guerilla Guide to Teaching, London & New York: Continuum International Publishing Group, 2003. – 292 p.
5. Department of Education and Science (DES), Report of Her Majesty's Inspectors on Pastoral Care in Secondary Schools: An Inspection of Some Aspects of Pastoral Care in 1987-8, 1989.
6. Grove, Michael, The Three R's of Pastoral Care: Relationships, Respect and Responsibility // Pastoral Care in Education. – 2004. – V. 22. – № 2. – P. 34-38.
7. Marilyn Leask, Susan Capel, Tony Turner, Starting to Teach in the Secondary School: A Companion for the Newly Qualified Teacher, London and New York: Routledge, 1997. – 305 p.
8. Marland, Michael, How to be a successful form tutor, London: Continuum, 2004. – 163 p.
9. Monahan, Luke, Making School a Better Place: A New Approach to School Development, Marino Institute of Education, 1996. – 58 p.
10. Raymond, Jeanette, Implementing Pastoral Care in Schools, London: Croom Helm, 1985. – 279 p.
11. Treston, Kevin, Pastoral Care, at URL www.sdb.org.au/_uploads/rsfil/00037.doc

12. Watkins, Chris & Hall, Carol, Why is pastoral care important?, at URL http://www.napce.org.uk/sub_sections.php?id=06005
13. Wikipedia – The Free Encyclopaedia, Pastoral Care, at URL http://en.wikipedia.org/wiki/Pastoral_care

УДК 37.036

І.І. Пацалюк

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КРИТЕРІЇВ, ПОКАЗНИКІВ ТА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Аналізуючи проблему формування естетичних смаків молодших школярів у науковій літературі, ми визначили три підходи: гносеологічний, психологічний, системний, які дозволяють установити критерії, показники та рівні естетичних смаків молодших школярів. Естетичний смак визначається наступними критеріями: функціонування естетичних смаків, вияв естетичних смаків, звернення учнів до естетичних смаків. Відповідно до критеріїв функціонування естетичних смаків може бути мозаїчним, логічним, цільовим, вияв – емоційним, інтелектуальним, діяльним, звернення – епізодичним, послідовним, систематичним, що відповідає низькому, середньому та високому рівням сформованості естетичних смаків молодших школярів.

While analyzing the problem of junior schoolchildren's aesthetic tastes formation in scientific literature we distinguished gnosiological, psychological and systematic approaches which enabled us to establish the criteria, indicators and levels of junior schoolchildren's aesthetic tastes. The aesthetic taste is determined by the following criteria: aesthetic tastes performance, aesthetic tastes manifestation and schoolchildren's appeal to aesthetic tastes. In accordance with the criteria the aesthetic tastes performance can be mosaic, consecutive and systematic; the manifestation can be emotional, intellectual and effective; the appeal can be occasional, consecutive and systematic which corresponds to the low, medium and high levels of junior schoolchildren's aesthetic tastes formation.

У процесі вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури ми виділили три основні підходи до визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості естетичних смаків молодших школярів: гносеологічний, психологічний та системний. Аналіз цих підходів доводить, що естетичні смаки виражаються у наступних критеріях: функціонування естетичних смаків учнів, вияв естетичних смаків учнів, звернення учнів до естетичних смаків. Відповідно до критеріїв функціонування естетичних смаків може бути мозаїчним, логічним, цільовим, вияв – емоційним, інтелектуальним, діяльним, звернення – епізодичним, послідовним, систематичним, що відповідає низькому, середньому та високому рівням сформованості естетичних смаків.

Мета статті – охарактеризувати основні критерії, показники та рівні сформованості естетичних смаків.

Функціонування естетичних смаків учнів. Цей критерій сформованості естетичних смаків молодших школярів має важливе значення. Адже він дозволяє активізувати увагу на тому, як функціонально реалізуються можливості естетичних смаків, наскільки вони є вагомими і відчутними для встановлення діалогу з прекрасним у дійсності та мистецтві. У сучасних умовах перед шкільною практикою постає завдання підготовки учнів до активного використання духовного потенціалу, психологічних сил і можливостей. Як зазначає В. Кремень, “поряд із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою все більше постає завдання навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя” [2: 12].